

העצמי" הלזו היא גופה הנה רחשו והתאשרותו של זה הכושר אשר לאדם לתרוג מסוגר אנוכיותו אל ה"לא-אני", אל הזולת — אותו לתפוס להרגיש ולחיות כחיותו ממש את עצמו-נפשו. ובהריגה זו דוקא ומתוכה מרגיש האדם תמיד את חדות התבטאותו ונצחוננו של היסוד האנושי-בו בעיקר מהותו, ערכו וכבודו.

כי בויכות הישן ההוא על האדם, על צלמו ומהותו, אכן צדק לא השטן! כי באמנה מסוגל הוא היצור-האדם לעשות את הטוב וגם לתת את נפשו עליו — חנם, גם חנם!

במעשה הטוב המוסרי, במעשהו של זה אשר חרף נפשו ומשה והציל? כאן לא רק שהסיפוק העצמי, כאמור, אינו מכוונת המעשה, ממטרותו, אלא ש"הסיפוק העצמי" הכרוך בו, כטבעו של דבר" היא קורת-רוחו של האדם מאשר עלה בידו למנוע אסון מן הזולת, ועל ידו הושב אל האור, אל החיים, זה האחד שנאבק עם המות. כלומר: הרגשת "הסיפוק העצמי" הכרוכה בעשיית המעשה הטוב, המוסרי, היא סיפוק-רוחו של האדם ממניעת הרע והצער מן הזולת, או מהבאת השמחה וההנאה לזולת, ויהי זה פרט או כלל. ונמצא, איפוא, ש"הרגשת הסיפוק

בחגי נשמתו של פרדיננד לאסאל

ר' בנימין

עטרת-הנצחון על מצחך. — האמיני גא, להיות "נשיא, בחיר העם" של ריפובליקה, לער מוד איתן ובטוח באהבת עמך, זהו רגש גא לפי חזות כמו לשבת בחור, "מלך בחסד עליון" על כס-מלכות רעוע ומנוגע-תולעים? בואי הנה! — פה לצדי לפני הראי! — הביטי אל שנינו, האם זה הזוג בראי אינו זוג נאה להפליא, תואר מלכות? האם לא יצר הטבע את שניהם באתער רותא דלעילא ולעילא? והאם אינך סבורה כי השלטון, — השררה העליונה, יהיה הלוש ההר לם אותנו? כן, ילדה! עוד יבהיקו פניך בעליצות נאה על שבתרת בי — מכולם בי! תחי הריי פובליקה והנשיאה שלה בעלת תלת-להוב!" — בדברו התלקח יותר ויותר וזרם-אשנו דבק גם בי; בהשתאות ובדבקות-אמונה נתלו בו מבטי עיני, והוא בראותו זאת המשיך ואמר: "את מאמינה בכוכב שלנו, לא כן? מש-מצאתיך נתבהר לי עוד יותר דרכי אל על; מאור חד אתך מוכרת אני להגיע אל המטרה, — ואז: — אשרינו! ואשרי ידידינו! יש אויבים לשנינו — כחול אשר על שפת הים; זה טבע הדברים אצלי ומוכן גם אצלך; אין דבר, ייגעו, יהגו, ילכלכו ברוקם המוזהם את שולי בגדינו, הם כולם עוד יכרעו ברך כאשר אנו נצעד דרך "שער הנצחון"! גם את, סוסתי, מבינה את תאות-הכבוד הזאת, לא כן? ו"פרדיננד בחיר העם הוא שם גא? כך יקראוני, אם וכאשר אצליה." —

אכן אחרי הפסקה קצרה המשיך ואמר: "עוד יהיו קרבות חמורים — גם הזמן עוד לא

הילינה מספרת:

לאסאל אמר לי אחרי שיחה ממושכה על מצבו הכלכלי:

"עתה הגידי — האם מספיק לך הגורל, שיש לי להציע לך?"

ענית לו:

"לגמרי".

הוא המשיך:

"זאת חפצתי לשמוע. אהביני כמו שהראיתי עצמי לפניך. אך — האין לך כל תאות-הכבוד?" אמרתי לו:

"תאות-הכבוד שלי היא להיות אשתו של פרדיננד לאסאל ולהיות חברה לגורלו הוא". הוא שחק מתוך חדוה, שפשף את ידיו ואמר:

"חי אלהים כי בחרת יפה, כי ירך לא תהיה על התחוננה. כי יבואו ימים ואשתו של פרדיננד לאסאל תהיה עוד הראשונה מכולן! נדבר נא על זה בישוב-הדעת. האם חשבת מעט על תכניותי ומטרותי? — לא? — הביטי נא אלי — (ובדברו הזדקף במלוא קומתו ופקח לרווחה את עיניו המיוחדות במינן, הדומות לעיני הנשר, מלך הצפרים) האם נראה אני לך כמי שמסכים להסתפק בתפקיד שני במדינה? התאמיני כי מקריב אני את שנת לילותי, את לשד עצמותי ואת כוח ריאיתי רק כדי להוציא את הערמוניים מן האש בשביל האחרים? האם תראיני כדמות "קדוש" פוליטיז — לא! — אכן אני רוצה לפעול וללחום — אך גם על מנת לקבל את פרס-הקרוב, — ולשים לך — נקרא לזה כרגע —

בשל — אולי עוד תבוא בשבילי תקופה ממושכת בתפקיד תפל של מורדף, של נאומים ללא מעשים או על הצד הטוב ביותר: של חופשה שלמה — אין אני יודע; נראה!

בו ביום אמרתי לו בשיחת הליל:

„האם זה אמת, שבינך ובין ביסמרק יש איזו מיני סודות?”

הוא ישב רגעים בדומיה גמורה, אחר שחק בלחש, כמעט באופן מפחיד, ואחר אחז את כפי ואמר בחצי־קול:

„תינוקת שכזו! הנשמע כזאת? באצבעות הקטנות האלה, — שהרי יודעת את שאצבעות קטנות כאלה הן משהו טפשי — בכפות־שדה אלו פורצת היא בחופפה לתוך סודי־סודותי, שאני שומרם כאבנים טובות בתוך ארגז־תרים שבלבי, — מתפשת שם חפש מחופש, ספירים יקרים הם בעיניה כרכושה הפרטי ללא ערעור, אהדים מהם נופלים מבין אצבעותיה כמוץ בגורן, ואת היקרים ביותר היא דורשת לעצמה כלוית־חן זולה לשערותיה! אך חופפה תמה זו — אני אוהב אותה! ולכן אתן לך מה שבקשת בלי כוונה רעה, כן, הייתי אצל ביסמרק.

איש־הברזל הגדול רצה לקחת אותי בשבי. — וברזל היא מתכת יקרה, כה עזה, חזקה, מוצקת מול מהלומה ונקירה — מה לא השיג ברזל בעולם? — כמעט הכל נעשה ונתחזק על־ידי ברזל, כמעט הכל — כמעט. — אך יש עוד מתכת אחרת — נוחה יותר, גמישה יותר — לא מיועדת למעשי־גבורה ומלאכת־הקרב ובכל זאת עוד עזה מן הברזל הכל־יכול: הזהב. — מה שמחריב הברזל, בונה הזהב מחדש; המטר אשר פיתה את לב דניאה היה מזהב, כן, כן, סוסת־זהב שלי, עוד שאלה היא מה משתי המתכות האלה היא שרתי במתכות, היא היעילה ביותר. אמנם הם אומרים, שם ממעל בתוגרי הברזל, כי „הזהב הוא יהודי” — אך נוגעת לענין התוצאה, כן, התוצאה לבדה. וסוף־סוף: הברזל מחליד במשך הזמן, וברזל חלוד שייך לתא־הגרוטות, זרקוהו איפוא לתא־הגרוטות של התקופות, של ההיסטוריה, אך מה שנוגע לביסמרק ומה שרצה הוא ממני ומה שרציתי אני ממנו? — די להגידך ששום דבר לא יצא מזה, לא היה יכול לצאת: שנינו היינו ערומים למדי — וכל אחד משנינו ראה את ערמת זולתו והענין היה יכול להסתיים (כמובן רק במובן המדיני) שכל אחד יצחק בפני חברו, אך נהגנו כאורת בני אדם מחונכים — וכך נשארנו בתחום ביקורים ושיחות־נבונים!

שאלתיו:

„והאם מצא ביסמרק חן בעיניך? האם הוא נבון־רוח?”
והוא ענני:

„נבון־רוח! — מה זה בכלל נבון־רוח? אם את ואני הננו נבון־רוח, הרי ביסמרק איננו נבון־רוח, הוא שנון, רבי־עצמה — הוא איש־הברזל, אם מעדנים את הברזל הוא נעשה פלדה, ואז אפשר להתקין ממנה כלי־זיין מברי־קום, דוקרים, ואולם תמיד רק כלי־זיין! זהב יקר לי מברזל; זהב כזה אשר סוסתי החמודה נושאת על ראשה וכזה שניתן לי בכוחי הסודי להשתלט בנפשות הבריות, לעשותם שלי, עוד תראי, חמדת לבבי, כל מה שאפשר להשיג בזהב של נר” — — —

אחר הפסקה קצרה אמרתי:

„אך הרי גם אתה בעצמך מרבה לדבר על כלי־הזיין, דם וקרבות, וסוף־סוף גם מהפכות אינן נעשות בלי כלי־זיין וברזל.”
הוא ענה:

„ילדה! ילדה! כל אלה את רוצה לדעת בליל־ירח אחד זה, הישגי אלפי שנים, תוצאות מהקרים עמוקים ביותר, כל זה את שואלת אגב שיחה קלה, ואני המסכן צריך לזרוק לך כל זה כצעצועים לתוך חיקך!! — לדבר על נשק, לקרוא אל הנשק, זה עוד רחוק מאד מלדקור בלב קר וביד מוכתמת בדם את אחיד או אדם שכמותך, והאם את יודעת, סוסה פקתית שכי מותך, לאיזה נשק אני מתכוון? האם את יודעת שאני מנשא את נשק־הרוח שלי: חכמת הדיבור, אהבת הבריות, הרמת הדלים, המדוכ־אים והעמלים, עשייתם לבני אדם, ועל הכל הרצון, שאני מנשא את נשק־הזהב הנעלה והיעיל הזה על הנשק המחליד ומחבל של ימי־הבינים? דם וחרב רק כהכרת אחרון, כאשר הם בעצמם לא ירצו אחרת, אולם אני סבור שהם ילמדו לירוא מפנינו גם בלי צחצוח חרבות.”

באחת השיחות אמר אלי:

„ובכן אם את מסכימה להיות אשתי האם עלי להתנצר? — את הרי יודעת שאני יהודי?
התדרשי המרת־הדת?” —
ואני ענית:

„לא. בשום אופן שבעולם, אני קטנת־אמונה, ושאלת הדת ממני והלאה. לדידי יכול אתה להיות מוסלמי ועוד יותר טוב עובד־אלילים, כי ידידי קוראים לי גם עתה „היוזנית” על שום שאני מאמינה ברצון רב באלים רבים ובל

ובאשרם וסבלם של האנשים האחרים וזהו למעשה טפשות שאין למעלה ממנה. זה היה טוב כל עוד הייתי לבדי ולא היה לפני ענין חשוב יותר לענות בו — אך עכשיו? האם לא כדאי לי שאסתלק מהכל, ואנו נצא מפה ונסע למרחקים, הלאה, הלאה, לכל אשר ישא הרוח את שרתי הילדה ואנו נחיה את חיננו למען אשרנו, למען מחקרנו ולמען ידידים אחדים?" —

לפני שנים רבות פרסמתי ב„השלח" את „שקיעת לאסאל" (נמצאת גם בספרי „פרצור פים") וכמה מן הקוראים הביעו לי את הנאתם. פה אני נותן תוספת על פי רשימותיה של זו, אשר בגללה קיפח פרדיננד לאסאל את חייו לרצונו בעצם שגשוגם.

הילינה לבית דאניגאס כתבה את ספרה „היחסים שלי לפרדיננד לאסאל" שתיים עשרה שנה אחרי מותו (הטופס שהיה בידי, מהדורה שביעית, הוא משנת 1879, היינו שלוש שנים אחר כך). עם כל הזהירות שיש לנהוג בספרים אבטוביוגרפיים מסוג כזה, הרי הספר הזה הוא בכל זאת רביעין בנוגע לעצם היחסים ההם ולהסתבכות הגורל הדרמטי של חיי לאסאל ומותו. אך פה הצטמצמתי במה שיש בו להאיר לפינות חבויות, נעימות ובלתי נעימות, בגנוי נשמתו של לאסאל, וממילא גם משהו לסוגיה רבת-הסתעפויות של ישראל בעמים. שאלה היא עד כמה יכלה הילינה לשמור בזכרונה משך כל כך הרבה שנים דברי לאסאל הנסערים כהווייתם וכצורתם. אך הלא הם היו התוכן העיקרי והשיא של חייה, והן היא היתה אשה למעלה מן המידה הבינונית, ועל כל פנים ריח לאסאליות אמיתית על כל סממניה נודף מן הדברים האלה, והם שונים בכל משאר דברי הספר, וניכר כי לאסאל הוא אביהם מחוללם. יצר-הכבוד, הברנל (הכוח הגשמי) והזהב (הכוח הרוחני-מוסרי), הפגישה עם ביסמרק, צל האשה — כל זה מקבל פה אור מרוכז.

לנקודת המרת-הדת יש להעיר, כי במכתב לידידתו הקודמת סוניה מרוסיה הרגיש לאסאל, כי המרת הדת אינה באה בחשבון בשבילו. (ראה עוד: פרדיננד לאסאל, „על גיגוני העמים הש-מיים", מאזנים, כרך י"ב, עמוד 96) — להערכה השלילית של שכר-סופרים יש להעיר, כי זו היתה גם עמדת ל. טולסטוי לאחר שחזר בתשובה, אלא שלא נשאר נאמן לעמדה זו שעה שהיה זקוק לכספים מרובים לטובת עניים ומדוכאים בשנות רעב ורדיפות.

רצון באל אחד" —

הוא צחק ואמר:

„אם זה היה רצונך הייתי מתנצר מיד, — אך נעים לי שאין רצונך בכך; כי זה היה מעורר התרגזות רבה והיה משפיל את כבודי אצל חלק מן הבריות וזה, אני אומר בגלוי, היה בלתי נעים לי מאד. ועוד משהו חשוב מאד: את דברת על אהבת אלים רבים במקום האל האחד והמיוחד, החוקי והמסורתי; האם זהו עקרונך גם בעולם האהבה? גם פה טובים הרבים מן האחד?"

שאלתו שעשעתיני אף על פי שפגעה בנקודה „עדינה" שבי, ועניתו בגלוי:

„עד עתה אמנם כן! גבר אחד בלבד לא היה די לרוחי; תמיד מצאתי מגרעות באחד, ומזמן אהבתי הראשונה, שהיתה נתונה לקצין-צי רוס, הייתי רוצה לעשות משנים שלושה גברים גבר אחד, אך כיוון שזה היה בלתי אפשרי לכן הייתי מחלקת את מידת-האהבה שלי" —

הוא אמר בבדיחות הדעת:

„כך, כך, אני תקוה כי הפעם יספיק לך האחד. אכן שמעתי ספורים נוראים על קלות-הדעת ועל „ההשקפות היווניות" שלך, — אך אין בכך כלום, גם אני לא הייתי מן הקדושים אשר בארץ המה, ואין אני דורש מאשתי יותר ממה שאני מביא לה, רק מעתה והלאה כל זה ישתנה" —

בשיחה אחרת אמר לי:

„עליך לדעת כי לעולם אינך רשאת להציע לי שארויח ממון על ידי ספרות. זהו כרגיל המוצא של הנשים, כמעט כולן אמרו לי: מדוע אינך מרבה לכתוב ומרויח ממון הרבה? אך אני שונא את הפרוסטיטוציה של העט ואני לעולם לא אשפיל עצמי עד כדי כך. בעיני היא בזויה יותר ומשפילה יותר את האדם מאשר הפרוסטיטוציה של הגוף; כי רוחי קדוש הוא לי מכל הלבושים אשר לו, ובכן, ילדה, זכרי כי זה ממני והלאה; לא מלאכת הסופר וקל-וחומר לא עתונאות! —

ועוד מדבריו:

„האם שולט בך יצר-הכבוד? — מה תגיד ילדתי הזהב שלי, אם ביום מן הימים אביאנה במצעד הנצחון לברלין, במרכבה רתומה לששה סו-סים צחורים, כאשה הראשונה בגרמניה, נישאה ונעלה על כולן?" —

ישוב:

„ברם, להתיסר בחבלי המדיניות השדופה,